

Э. МАМБЕТАКУНОВ “ТАБЫГИЙ БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ПСИХОДИДАКТИКАСЫ” ИЛИМИЙ МЕКТЕПТИН НЕГИЗДӨӨЧҮСҮ

Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин физика жана электроника факультетинин “Физиканы окутуунун технологиясы” кафедрасынын башчысы, педагогика илимдеринин доктору, КР УИАнын мүчө-корреспонденти, Кыргыз билим берүү академиясынын академиги, профессор Эсенбек Мамбетакуновдун демилгеси менен Кыргыз Республикасынын педагогика жана психология илимий тармактарында аныкталган илимий мектеп толугу менен түптөлдү. Алгач, профессор Э. Мамбетакунов илимий мектептин максаты катары: **“Мектепте жана жогорку окуу жайларында табыгый илимдер боюнча предметтердин мазмунун жана окутуу технологияларын өркүндөтүүнү”** белгилеген. Ал эми илимий мектеп чече турган милдеттер катары төмөнкүлөр аныкталган:

- мектептеги физика, химия, биология, табият таануу предметтеринин мазмунун түзүү;

- мектеп окуучуларына жана жогорку окуу жайлардын студенттерине билим берүүнүн активдүү методдорун жана билим сапатын жакшыртуунун жолдорун иштеп чыгуу;

- мугалимдерди, илимий-педагогикалык кадрларды жана алардын квалификациясын жогорулатуу процесстерин өркүндөтүү.

Аталган кафедрада 1993 – жылдан баштап системалуу түрдө төмөнкүдөй иштер аткарылды:

- ар бир эки жылда «Мектепте жана ЖОЖдо табыгый-математикалык билим берүүнүн актуалдуу проблемалары» аттуу Республикалык илимий-практикалык конференция өткөрүлүп келүүдө;

- педагогикалык жана табыгый илимдердин негиздерин окутуу багытындагы кандидаттык жана докторлук диссертациялык изилдөөлөр аткарылды, системалуу түрдө талкууланып турду;

- табыгый илимдерди окутуу боюнча окуу-методикалык китептер, окуу куралдары жазылып, ар тараптуу анализделинип жана басмадан чыгарылды.

Профессор Э. Мамбетакуновдун түздөн-түз жетекчилиги менен илимий мектеп бир топ илимий жетишкендиктерге ээ болушту. Алардын айрымдары төмөнкүлөр:

1. Кыргыз Республикасында табыгый предметтер боюнча билим берүүнүн концепциясы даярдалды.

2. Мектеп үчүн жаратылыш таануу, физика, химия, биология, астрономия предметтеринин, ал эми жогорку окуу жайы үчүн табиятты таануу концепциясы курсунун мазмунун түзүүнүн дидактикалык негиздери боюнча изилдөө жүргүзүлдү.

3. Предметтик аралык байланышты ишке ашыруунун негизинде мектеп окуучуларына табыгый илимий түшүнүктөрүн калыптандыруунун дидактикалык функциялары изилденди жана негизделди.

4. Физикалык билим берүүнүн мазмунун модернизациялоонун жана аны окутуунун технологияларынын олуттуу маселери изилденди.

5. Мектепте табыгый илимий закондорду жана теорияларды окутуунун негиздери изилденип, жыйынтыктар чыгарылды.

6. Мектепте физиканы окутуу процессин нормага келтирүүнүн жолдору иштелип чыкты.

Жогоруда көрсөтүлгөн илимий изилдөөлөрдүн натыйжалары төмөнкү илимий эмгектерде чагылдырылган.

1. Монографиялар:

1. Мамбетакунов Э. Формирование естественнонаучных понятий школьников на основе межпредметных связей. – Бишкек, Илим, 1991. – 240 с.
2. Мамбетакунов Э. Физиканы окутуу теориясы жана практикасы. – Бишкек, МОК басмасы, 2004. – 499 б.
3. Мамбетакунов Э., Сияев Т. Педагогиканын негиздери. – Бишкек, 2008. – 304 б.
4. Мамбетакунов Э., Джораев М. Педагогикалык жогорку окуу жайларда физиканы окутуу. – Бишкек, 2015. – 496 б.
5. Мамбетакунов Э. Методология и качество педагогических исследований. – Бишкек, 2012. – 103 с.

II. Окуу китептери:

1. Мамбетакунов Э., Рязанцева В.А. Табият таануу: 5 класс. – Бишкек, Кыргызстан, 1998, 2002, 2003, 2012 (кыргыз, орус, өзбек тилдеринде). – 160 б.
2. Мамбетакунов Э., Карашев Т. Физика: 7-класс үчүн окуу китеби. – Бишкек, 2000. – 170 б.
3. Мамбетакунов Э. Физика: 7-класс үчүн окуу китеби. – Бишкек-Стамбул, 2009. – 176 б. (кыргыз, орус, өзбек, тажик тилдеринде).
4. Мамбетакунов Э., Карашев Т., Мамбетакунов У. Физика: 8-класс үчүн окуу китеби. – Бишкек, Билим-компьютер, 2003, 2008. – 160 б.
5. Мамбетакунов Э., Карашев Т., Токтогулов М. Физика: 9-класс үчүн окуу китеби. – Бишкек, Инсанат, 2008. – 240 б.
6. Мамбетакунов Э., Тоялиев С.Т. Основы концепции современного естествознания. – Бишкек, ИИМОП КНУ им.Ж.Баласагына, 2005. – 312 с.
7. Мамбетакунов Э., Доолоталиева А. Азыркы табият таануунун концепциялары. – Бишкек, 2010. – 323 б.

III. Окуу методикалык куралдар:

1. Мамбетакунов Э. Физика: мугалимдер үчүн көрсөтмө. – Бишкек-Стамбул, 2009. – 136 б. ((кыргыз, орус, өзбек, тажик тилдеринде)
2. Мамбетакунов Э., Доолоталиева А. Физика боюнча окуучулардын өз алдынча иштерин уюштуруу технологиялары. –Бишкек, 2012 . – 256 б.
3. Мамбетакунов Э., Калыбеков А. Астрономия илиминин өнүгүшү. – Бишкек, Университет, 2014. – 240 б.
4. Мамбетакунов Э., Мамбетакунов У. Физика: түшүнүктөр, закондор, маселелер. – Бишкек, Текник, 2012. – 160 б.

Академик Эсенбек Мамбетакунов Кыргыз Республикасында илимий педагогикалык кадрларды даярдоого жана алардын кесиптик жактан өнүгүүшүнө да зор салымын кошкон. Анын далили катары төмөнкү ийгиликтүү корголгон диссертациялык изилдөөлөрдү көрсөтүүгө болот.

Доктордук диссертациялык иштер:

1. Ким В.Л. Теоретические основы совершенствования системы университетского образования в Кыргызской Республике (13.00.01 – общая педагогика). – Алматы, 1999
2. Уметов Т.Э. Теория и практика высшего образования в Кыргызстане (Становление, развитие и перспективы). (13.00.01. – общая педагогика).- Бишкек 2003.
3. Сияев Т.М. Научно-методологические основы модернизации физического образования в средних школах КР (13.00.01. – общая педагогика, 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (физика)) –Бишкек,2004
4. Мааткеримов Н.О. Дидактические основы нормирования процесса обучения физике в средней и высшей школе (13.00.02. – методика преподавания физики) –Бишкек, 2010
5. Раимкулова А.С. Научно-педагогические основы формирования профессиональных компетенций будущего учителя по активизации познавательной деятельности школьников (13.00.01. – общая педагогика) –Бишкек,2012

Кандидаттык диссертациялык иштер:

1. Гудимова А.Н. Формирование учебных умений как средство повышения качества знаний студентов. (13.00.01. – теория и история педагогики) – Алматы, 1990
2. Фатева В.А. Методика организации рейтинговой оценки знаний студентов по физике. (13.00.02. – методика преподавания физики) – Бишкек, 1994
3. Чыныбаев Р.Р. Преимущество в развитии понятия “Вещество” в процессе обучения физике в средней школе. (13.00.02. – методика преподавания физики) – Бишкек, 1994
4. Курманбаев С.Э. Гуманистическая направленность университетского образования в условиях рыночной экономики (13.00.01. – общая педагогика) – Алматы, 2000
5. Андрущечкин С.М. Учебно-методический комплект “Физика -7,8” как средство организации проблемного обучения (13.00.01. – теория и методика обучения физике) – Алматы, 2000 (Казахстан)
6. Токтогулов А.Т. Инновационные процессы в начальном профессиональном образовании Кыргызской Республики в условиях перехода к рыночным отношениям. (13.00.01. – общая педагогика) – Бишкек, 2001.
7. Садыкова Ж. Методические основы формирования у школьников понятий молекулярной физики (13.00.02. – теория и методика обучения и воспитания (физика)) – Алматы, 2002. (Казахстан)
8. Бабаев М.Д. Совершенствование школьного экологического образования в процессе изучения естественнонаучных дисциплин (13.00.01. – общая педагогика) – Бишкек, 2003.
9. Кольбаев К. Б. Инновационные методы диагностирования готовности к профессиональному обучению в вузе. – Бишкек, 2004.
10. Касенова С. Совершенствование процесса преподавания психолого-педагогических дисциплин в вузе. (13.00.01. – общая педагогика) – Бишкек, 2006. (Казахстан)
11. Фаизова Л.Х. Научно-методические основы построения и преподавания интегрированного курса “Физика и астрономия” в основной школе Республики Казакстан. (13.00.02. – теория и методика обучения и воспитания (физика) – Алматы, 2009 (Казахстан)
12. Алиев Т. Баштапкы кесиптик билим берүүчү окуу жайларда окутуунун дидактикалык системасы (13.00.01. – жалпы педагогика) – Бишкек, 2007.
13. Байсеркеев А. Жаңы типтеги мектептерде физиканы окутууда окуучулардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү. (13.00.02. – физиканы окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)) Бишкек, 2010
14. Мурзаibraимова Б.Б. Орто мектепте заттын электромагниттик касиеттерин окутуу методикасы. (13.00.02. – физиканы окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)) Бишкек, 2011
15. Абдыбалиева К. Совершенствование процесса обучения медицинской и биологической физике в медвузах (13.00.01. – общая педагогика) – Бишкек, 2011.
16. Исмаилова Г.Д. “Азыркы табият таануунун концепциялары” курсунун мазмунун жана окутуу технологияларын өркүндөтүү (13.00.01. – жалпы педагогика) – Бишкек, 2012.
17. Бугубаева В. Негизги мектепте физикалык экспериментти компьютердик технологияларды колдонуп өткөрүү методикасы. (13.00.02. – физиканы окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)) – Бишкек, 2012
18. Абакирова Г.Б. Повышение эффективности управления учебным процессом в вузе. (13.00.01. – общая педагогика) – Бишкек, 2013.
19. Карашева Т.Т. Дидактическая система формирования информационной культуры студентов медицинского вуза (13.00.01. – общая педагогика) – Бишкек, 2014
20. Шерматова И. Жогорку окуу жайлардын студенттеринин психологиялык түшүнүктөрүн калыптандыруу (13.00.01. – жалпы педагогика) – Бишкек, 2014.

Академик Эсенбек Мамбетакунов негиздеген “Табыгый илимдердин психодидактикасы” багытындагы илимий мектептин илимий потенциалы - абдан кубаттуу жана ийгиликтүү окумуштуулар менен аныкталат. Азыркы мезгилде илимий мектепте илимдин 9 доктору жана 28 кандидаты илимий изилдөөнү улантууда. Алардын ичинде, 1 Эл мугалими, Кыргыз Улуттук Илимдер академиясын 2 мүчө-корреспонденти, Кыргыз Билим берүү академиясынын 1 академиги жана 1 мүчө-корреспонденти, Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик сыйлыгынын 5 лауреаты, Кыргыз Республикасынын 6 эмгек сиңирген ишмери жана 12 профессор бар. Акырында, илимий мектептин негиздөөчүсү Эсенбек Мамбетакунович Мамбетакуновго Тянь-Шандын бийик чокуларындай болгон илимий бийиктиктерди мындан ары дагы багынта берүүсүн чын ниеттен каалайлы. Сизге байсалдуу жол!